

Prof. X.İ.İSMAYILOV
Dos. N.İ.İSMAYILOV
Müə. İ.Z.BAYRAMOVA

**AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ REGIONLARININ
KİTABXANA-İNFÖRMASIYA RESURSLARININ İNKİŞAFININ BƏZİ
MƏSƏLƏLƏRİ.(GƏNCƏ-QAZAX İQTİSADI RAYONUNUN
NÜMUNƏSİNDƏ)**

Respublikamızda kitabxana-informasiya resursları zəngin tarixi ənənələrə malikdir. Bu biblioqrafik ehtiyat cəmiyyətin informasiya təminatında mühüm rol oynayır.

Son illər Azərbaycanda informasiya cəmiyyətinin qurulması istiqamətində görülən işlər sırasında kitabxana işinin təşkili, idarə edilməsi, oxuculara informasiya xidmətində ənənəvi iş üsulları ilə yanaşı, müasir texnologiyaların tətbiqinə başlanılması dövlətimizin kitabxana işi sahəsindəki siyasətinin prioritet istiqamətinə çevrilmişdir (6.S.318-320).

Artıq müasir informasiya cəmiyyətində kitabxanaların kommunikasiya sistemində rolu və əhəmiyyəti o qədər artmışdır ki, kitabxanalarsız cəmiyyətin informasiya tələbatını ödəmək mümkün deyildir.

Kitabxanalar cəmiyyətdə elmin və mədəniyyətin inkişafında, təhsil və tərbiyənin yüksəldilməsində, həmçinin insanların informasiya təminatında mühüm sosial institut kimi iştirak etməklə, ən çox istifadə olunan müəssisəyə çevrilmişdir (5.S.10).

Azərbaycan Respublikası yenidən öz müstəqilliyini bərpa etdikdən sonra ölkədə kitabxana işinin və biblioqrafik fəaliyyətin inkişafına, gənc nəslin təlim tərbiyəsində mühüm rol oynayan milli və mənəvi dəyərlərimizin işıqlandırılmasına, beynəlxalq standartlara cavab verə biləcək yeni informasiya texnologiyalarından hərtərəfli istifadə olunmasına çox böyük önəm verməyə başladı və bütövlükdə kitabxana-informasiya sahəsinin hüquqi bazası formalaşdı.

Bu baxımdan 1998-ci ildə qəbul edilmiş “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu kitabxanaların inkişafında mühüm rol oynamışdır.

“Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında” Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin 20 aprel 2007-ci il sərəncamında göstərildiyi kimi “... Bəşər mədəniyyətinin qazandığı nailiyyətlərin nəsildən-nəslə çatdırılmasında və cəmiyyətimizin intellektual-mənəvi potensialının artırılmasında kitabxanalarımız əvəzsiz rol oynayır”(4).

Respublikanın bütün regionlarının iqtisadi və sosial inkişafını daha da yüksəltmək və hər bir iqtisadi rayonun potensialından istifadəni sürətləndirmək

üçün, Respublikanın Prezidenti cənab İlham Əliyev 11 fevral 2004-cü ildə “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramının (2004-2008-ci illər) təsdiq edilməsi haqqında” fərman imzalamışdır (2).

Azərbaycan Respublikasının ayrı-ayrı regionlarının sosial-iqtisadi inkişafına, ümumilikdə, ölkənin vahid sosial inkişafı strategiyasının ayrılmaz tərkib hissəsi kimi baxmaq lazımdır.

Regionların sosial-iqtisadi inkişafı dedikdə, sosial-mədəni infrastrukturun inkişafı, əhalinin həyat və yaşayış səviyyəsinin yaxşılaşdırılması, təhsil və mədəni səviyyəsinin, dünyagörüşünün formalaşdırılması, dünyəvi biliklərə yiyələnməsi və s. nəzərdə tutulur.

Son illərin statistik məlumatlarına görə, Avropa İttifaqının üzvü olan indiki dövlətlərin ərazisində 90.000 kitabxana(11,s.125), ümumilikdə isə, YUNESKO-nun məlumatına görə dünyada yarım milyondan artıq kitabxana fəaliyyət göstərir (10,s.3). Azərbaycan Respublikasında isə 12 mindən çox kitabxana cəmiyyətin informasiya təminatını həyata keçirir. Bu da dünya kitabxanalarının 2,4%-i deməkdir. Bütün dünyada, o cümlədən Azərbaycanda regional kitabxanalar ümumi kitabxana şəbəkələri içərisində mühüm yer tutur. Ona görə də, bu, kitabxana-informasiya orqanlarının əsas missiyası, yerləşməsi xüsusiyyətləri, onların informasiya ehtiyatları və bu ehtiyatlardan yerli əhalinin səmərəli istifadəsinin təşkili problemlərinin araşdırılması, kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiyaşünaslığın yaranmasına gətirib çıxarmışdır.

Bir sıra əlamətlər: müəyyən ərazinin mənafeyinə tabelik, rayon ərazisində və onun haqqında nəşr olunmuş sənədlərin toplanması, saxlanması və ictimai istifadəyə verilməsinə görə məsuliyyət, diyarşünaslıq üzrə biblioqrafik informasiya resurslarının yaradılması və ondan dünyanın istənilən nöqtəsində istifadə imkanlarının təmin edilməsi və s. regional kitabxanaların əsas əlamətlərini formalaşdırır. Regional kitabxanalar yerli mədəniyyətin bənzərsizliyini, özəlliklərini öyrənən, onu mühafizə edən, yayan, ümumilikdə elm, təhsil və mədəniyyət sahəsində dünya prosesləri haqqında informasiyanı təbliğ edən ən böyük informasiya kanalı kimi oxucularda doğma diyara məhəbbət, tarixi keçmişə hörmət və qürur hissi tərbiyə edir.

Professor Z.S.Məmmədovun “Regionların iqtisadi inkişaf problemləri” kitabında qeyd etdiyi kimi, Azərbaycan Respublikasında 10 iqtisadi rayon var: Abşeron, Gəncə-Qazax, Şəki-Zaqatala, Lənkəran, Quba – Xaçmaz, Aran, Yuxarı Qarabağ, Kəlbəcər- Laçın, Dağlıq Şirvan, Naxçıvan Muxtar Respublikası (7).

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonu respublikamızın ikinci ən böyük iqtisadi rayonudur. Bu iqtisadi rayon çox əlverişli coğrafi relyefdə yerləşməsi, əhalinin həm dağlıq, həm də dağətəyi zonada məskunlaşması, sənaye və kənd təsərrüfatının potensial inkişafını sürətləndirmək baxımından diqqəti cəlb edir.

İqtisadi rayonun ərazisi 12,5 min kv. km. olub, respublikamızın ərazisinin 14,5%-ni əhatə edir.

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunun əlverişli iqtisadi şəraitinin yeraltı və yerüstü təbii sərvətinin zənginliyi, istehsalın çoxsahəli inkişafına müsbət təsir göstərir (7.S.156).

Bu iqtisadi rayonda əhalinin sayı 1,076775 nəfərdir. Bu isə respublikamızın əhalisinin təqribən 14-15% -ni təşkil edir.

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonuna Qazax, Ağstafa, Tovuz, Gədəbəy, Şəmkir, Daşkəsən, Göy-göl, Samux, Goranboy inzibati rayonları və Gəncə şəhəri daxildir.

İqtisadi rayonda məhsuldar qüvvələrin inkişafında, ixtisaslı kadrların hazırlanmasında əhalinin təhsilbölgüsünün müəyyənləşdirilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunun iqlim şəraiti, filiz və qeyri-filiz yataqlarının zənginliyi, ayrı-ayrı iqtisadi sahələrin inkişafı, yeni istehsal müəssisələrinin yaradılmasına təkan verir. Ona görə də iqtisadi sahələrdə yaranan dirçəliş iqtisadi rayonların makro və mikro iqtisadi inkişafına güclü təsir göstərir (7).

Əhalinin təhsil bölgüsünə görə Gəncə şəhəri mühüm yer tutur. Təhsil alanlar Gəncədə 26,7 min nəfər, Goranboyda 75,8 min nəfər, Qazaxda 71,7 min nəfər, Ağstafada 65,2 min nəfər, Tovuzda 124,6 min nəfər, Gədəbəydə 75,7 min nəfər, Şəmkirdə 152,4 min nəfər, Daşkəsəndə 26,9 min nəfər, Göy-göldə 46,8 min nəfər, Samuxda 43,8 min nəfərdir (7.S.59).

Əhalinin elm, təhsil, mədəni səviyyəsinin yüksəldilməsində iqtisadi rayon daxilində fəaliyyət göstərən kitabxanalar mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Bu kitabxanalar sistemi mürəkkəb quruluşa malikdir və bu sistemdə mərkəzləşdirilmiş kitabxana sistemləri mühüm yer tutur.

Belə ki, Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunun Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemləri (MKS) aşağıdakılardır: Qazax rayon MKS, Ağstafa rayon MKS, Tovuz rayon MKS, Gədəbəy rayon MKS, Şəmkir rayon MKS, Daşkəsən rayon MKS, Göy-göl rayon MKS, Samux rayon MKS, Goranboy rayon MKS və Gəncə şəhər MKS (1). (Bax: Cə. 1).

Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemlərinin yaradıldığı il, əhalinin sayı, oxucuların sayı, kitabxanaların fondu, filialların sayı, kitabxanada işləyən ali və orta ixtisaslı işçilərin sayı, orta təhsillilər, texniki işçilər cədvəldə ardıcılıqla öz əksini tapmışdır.

İqtisadi rayonda gündüz ümumtəhsil məktəblərinin sayı və onlarda təhsil alan şagirdlərin sayı əhalinin artım səviyyəsi ilə əlaqədar olaraq ildən ilə artır (7. S.67) (Bax: Cə. 2)

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonu üzrə sosial infrastrukturun digər sahələrindən olan kütləvi kitabxanalar və onlarda olan kitabların sayı, insanların istirahətini təmin edən klub müəssisələrinin sayı mühüm əhəmiyyət kəsb edir (7.S.68).

İqtisadi rayon üzrə kütləvi kitabxanaların sayı 1995-ci ildə 714, 1998-ci ildə 672, 2001-ci ildə 665 olmuşdur. Həmin kitabxanalarda olan kitab fondu 1995-ci ildə 4822,5 min, 1998-ci ildə 472,52 min, 2001-ci ildə 4674,5 min nüsxə olmuşdur. (7.S.69) (Bax: Cə. 2)

Cədvəldə göstərildiyi kimi, Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunda kütləvi kitabxanalar 1995-ci ildən başlayaraq həm oxucuların sayına, həm kitab fondunun həcminə görə nəzəri cəlb edir (7.S.69).

Belə ki, 1990-cı illərdən sonra həm kütləvi kitabxanaların , həm də onların oxucularının sayı azalmağa başlamışdır. Bunu nə ilə izah etmək olar?

80-ci illərin sonu və 90-cı illərin əvvəlində Azərbaycan Respublikasının bədxah qonşularımızın işğalına məruz qalması, ölkədə baş verən ictimai-siyasi hadisələrin mənfi təsiri, kitabxanaların və oxucuların sayının nəzərə çarpacaq dərəcədə azalmasına səbəb olmuşdur. Kitabxanaların maddi-texniki bazasının zəifləməsi, bəzi kitabxanaların tamamilə bağlanmasına, bəzilərinin isə oxucu tələbatını ödəyə bilməməsi üzündən bağlanmaq təhlükəsi ilə üz-üzə qalmasında da özünü göstərmişdir.

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunda 2004-2005-ci illərdə Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemləri, ayrı-ayrı rayonlar üzrə, kitabxanaların ümumi göstəriciləri aşağıdakı şəkildə olmuşdur (1) (Bax: Cə. 1).

Belə ki, Qazax rayon MKS 1980-ci ildə yaradılmış, fondu 541,100 nüsxədir. Qazax rayonunun əhalisi 81015 nəfər olmaqla oxucuların sayı 39,700 nəfərdir. Filialların sayı 52, kitabxanada işləyənlərin sayı 128 nəfərdir. İşçilərin ancaq 22 nəfəri ali ixtisas təhsilli, 15 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsillidir. Orta təhsilli işçilərin sayı 58 nəfər, orta qeyri-ixtisas təhsillilərin sayı 18 nəfər, orta təhsillilərin sayı 18 nəfər, texniki işçilər 15 nəfərdir.

Ağstafa MKS, 1990-ci ildə yaradılmış, kitabxana fondu 391007, əhalisi 73944, oxucuların sayı 35998 nəfərdir. MKS-in 49 filialı var, kitabxanada 117 nəfər çalışır ki, onların içərisində ali ixtisas təhsillilər 21 nəfər, orta ixtisas təhsillilər 44 nəfərdir. Ali qeyri-ixtisas təhsillilər 3 nəfər, orta təhsillilər 40 nəfər, texniki işçilər 9 nəfərdir.

Tovuz rayon MKS, 1925-ci ildə yaradılmış, əhalisi 142854 nəfər, kitabxana fondu 652802 nüsxə, oxucuların sayı 50159 nəfərdir. Kitabxananın 77 filialı, 201 nəfər işçisi var ki, onlardan 14 nəfəri ali ixtisas təhsillilər, 1 nəfər orta ixtisas təhsilli, 56 nəfər orta qeyri-ixtisas təhsilli, 46 nəfər orta təhsilli, 82 nəfər texniki işçilərdir.

Gədəbəy rayon MKS 1932-ci ildə yaradılmışdır, əhalisi 86193 nəfər, kitabxana fondu 509.300 nüsxə, oxucuların sayı 29800 nəfərdir. MKS – nin 109 filialı var, kitabxanalarda işləyənlərin sayı 221 nəfər olmaqla, onlardan 2 nəfəri ali ixtisas təhsilli, 6 nəfəri ali qeyri-ixtisas təhsilli, 25 nəfəri orta-ixtisas təhsilli, 80 nəfəri orta təhsilli işçilərdir. Kitabxanada 108 nəfər texniki işçi işləyir.

Şəmkir rayon MKS 1932-ci ildə yaradılmışdır. Əhalisinin sayı 173401 nəfər, kitabxana fondu 55784 nüsxə, oxucuların sayı 71050 nəfər, filialların sayı 95-dir. Kitabxanalarda işləyənlərin sayı 171 nəfər olmaqla, ali ixtisas təhsillilər 12 nəfər, orta ixtisas təhsillilər 46 nəfər, orta təhsillilər 71 nəfər, texniki işçilər 44 nəfərdir.

Daşkəsən rayon MKS, 1982-ci ildə yaradılmış, əhalisi 30418 nəfər, kitabxana fondu 450000 nüsxədir, oxucuların sayı 1300 nəfər, filialların sayı 59, kitabxanalarda işləyənlərin sayı 142 nəfər olmaqla, onlardan 2 nəfəri ali ixtisas təhsilli, 1 nəfər orta ixtisas təhsilli, 80 nəfəri isə orta təhsillilərdir. Kitabxanalarda 59 nəfər texniki işçi işləyir.

Göygöl rayon MKS, 1962-ci ildə yaradılıb, əhalisi 53266 nəfərdir. Kitabxana fondu 321815 nüsxədir. Oxucuların sayı 24900 nəfər, filialların sayı 48, kitabxanalarda işləyənlərin sayı 122 nəfərdir ki, onlardan 4 nəfəri ali ixtisas təhsilli, 4 nəfər ali qeyri- ixtisas təhsilli, 24 nəfəri orta qeyri - ixtisas təhsilli, 34 nəfəri orta təhsilli, 54 nəfəri isə texniki işçilərdir.

Samux rayon MKS, 1992-ci ildə yaradılmış, əhalisinin sayı 49697 nəfər, kitabxana fondu 242439 nüsxə, oxucuların sayı 17379 nəfərdir, kitabxananın 32 filialı, 98 nəfər işçisi var ki, onlardan 1 nəfər ali ixtisas təhsilli, 5 nəfər ali qeyri - ixtisas təhsilli, 3 nəfər orta qeyri - ixtisas təhsilli, 48 nəfər orta təhsilli, 41 nəfər isə texniki işçilərdir.

Goranboy rayon MKS, 1978-ci ildə yaradılmışdır. Rayonun 86645 nəfər əhalisi var, kitabxananın fondu 557215 nüsxə, oxucuların sayı 29850 nəfərdir. Kitabxananın 96 filialı var. Kitabxanalarda 225 nəfər işləyir ki, onlardan 9 nəfər ali ixtisas təhsilli, 4 nəfər ali qeyri - ixtisas təhsilli, 21 nəfər orta ixtisas təhsilli, 5 nəfər orta qeyri – ixtisas təhsilli, 86 nəfər orta təhsilli, 100 nəfər isə texniki işçilərdir.

Gəncə şəhər MKS, 1976-cı ildə yaradılmışdır. Əhalisi 299342 nəfər, kitabxana fondu 500000 nüsxə, oxucuların sayı 60437 nəfərdir. Kitabxananın 27 filialı, 139 nəfər işçisi var. Ali ixtisas təhsillilərin sayı 11 nəfər, ali qeyri - ixtisas təhsillilərin sayı 35 nəfərdir. Kitabxanada 14 nəfər orta ixtisas təhsilli, 25 nəfər orta təhsilli işçi çalışır. Kitabxananın 39 nəfər texniki işçisi var. İnternetdən istifadə edən oxucuların sayı 10 nəfərdir.

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonundan danışanda, bu zonadakı MKS-lərin ümumi kitabxana fondunu, oxucularının sayını, kadrların işlə necə təmin olunmasını, əhalisinin sayını və s. nəzərə almaq lazımdır. Belə ki, ümumiyyətlə, bu iqtisadi zonada əhalinin sayı ilə yanaşı, oradakı oxucuların da ümumi sayını nəzərə almaq lazımdır.

Gəncə-Qazax iqtisadi rayonunda kitabxananın ümumi informasiya resursları 4723518 nüsxədir. Oxucuların ümumi sayı cəmi 372273 nəfər, filialların sayı 644, kitabxanalarda işləyənlərin sayı 1564 nəfər, ali ixtisas təhsillilərin sayı 98 nəfər, ali qeyri-ixtisas təhsillilərin sayı 72 nəfər, orta ixtisas təhsillilər 210

nəfər, orta qeyri-ixtisas təhsillilər 120 nəfər, orta təhsillilər 528 nəfər, texniki işçilər isə 551 nəfərdir.

Gəncə şəhəri istisna olmaqla, iqtisadi zonanın digər rayonlarında internetdən istifadə edənlər yoxdur. Buradan belə nəticəyə gəlmək olar ki, Gəncə zonanın ən inkişaf etmiş şəhəridir. Buradakı ali və orta ixtisas təhsili müəssisələrində, inkişaf etmiş sənaye və infrastrukturun digər sahələrində çalışanlar inkişaf etmiş cəmiyyətin elmi, texniki inkişafından geri qalmırlar. Gəncə böyük sənaye mərkəzlərindən biri kimi, eyni zamanda qədim İpək Yolunun bərpa olunması ilə əlaqədar, Bakı - Tbilisi - Ceyhan neft kəmərinin bu iqtisadi zonadan keçməsi ilə əlaqədar önəmli yerlərdən birini tutur.

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin 2001-ci ildə çap etdirdiyi “Müstəqil Azərbaycan 10 il” rəsmi nəşrindən görüldüyü kimi, Respublikamızda 2000-ci illərdə kütləvi kitabxanaların sayı Gəncə şəhərində 27 olmaqla, onlarda olan kitab fondu 491000 nüsxə, Qazax rayonunda 55 kütləvi kitabxana, 520400 nüsxə, Ağstafa rayonunda 49 kütləvi kitabxana, 388100 nüsxə, Gədəbəy rayonunda 109 kütləvi kitabxana, 515000 nüsxə, Daşkəsən rayonunda 58 kütləvi kitabxana, 436300 nüsxə, Samux rayonunda 34 kütləvi kitabxana, 227500 nüsxə, Göy-göl rayonunda 50 kütləvi kitabxana, 330900 nüsxə, Şəmkir rayonunda 96 kütləvi kitabxana, 588600 nüsxə kitab fondu olmuşdur (9.S.176-177).

Təsadüfi deyildir ki, gənc nəslin təlim-tərbiyəsi, elmi biliklərə yiyələnməsi üçün ümumtəhsil müəssisələrinin üzərinə çox böyük məsuliyyət düşür. Belə ki, məhz, məktəb illərindən başlayaraq, gənc nəslin yönəldilməsi, onların gələcək oxucu potensialını formalaşdırmaqla yanaşı, elmi biliklərə yiyələnmələrinə, cəmiyyət quruculuğunda fəal iştirak etmələrinə təkan verir.

2000-2001-ci illərin statistik məlumatına əsasən Gəncədə 48 ümumtəhsil müəssisəsi olmuşdur. Onlarda 48958 nəfər şagird təhsil alır. Digər rayonlardan Ağstafada cəmi 39 məktəb var, onlardan 35-i kənd məktəbidir. Şagirdlərin sayı 29059 nəfərdir. Daşkəsəndə 49 məktəbdən 39 – u kəndlərdə yerləşir. Onlarda cəmi 10462 nəfər şagird təhsil alır. Goranboyda 77 ümumtəhsil məktəbinin, 68-i kəndlərdə yerləşməklə, cəmi 34167 nəfər şagird təhsil alır. Gədəbəydə 85 məktəbdən 81-i kəndlərdə yerləşməklə, təhsil alanların sayı 32584 nəfərdir. Qazax rayonundakı 47 ümumtəhsil məktəbin, 40-ı kəndlərdə yerləşməklə, 29942 nəfər şagird, Samux rayonunda 33 ümumtəhsil məktəbin 28-i kəndlərdə yerləşməklə, şagirdlərin sayı 17192 nəfər, Şəmkir rayonunda 84 ümumtəhsil məktəbinin 66-ı kəndlərdə yerləşməklə 65080 nəfər şagird, Tovuz rayonunda 85 ümumtəhsil məktəbinin 76-ı kəndlərdə yerləşməklə 54695 nəfər şagird təhsil alır (9.S.150-151) (Bax: Cəd. 2).

Biz bu şəkildə Gəncə-Qazax iqtisadi rayonuna daxil olan hər bir rayon üzrə orta təhsil müəssisələrində oxuyanların sayını bilməklə, məktəblərdə yerləşən məktəb kitabxanalarında da, müəllim və şagirdlərdən ibarət böyük oxucu

qruplarının olduğunu görə bilərik. Belə kitabxanaların maddi-texniki bazalarını inkişaf etdirməklə, elmin və texnikanın nailiyyətlərindən istifadə edərək kitabxanaların fondunu daha da zənginləşdirib oxucu auditoriyasını genişləndirmək olar.

Ölkə iqtisadiyyatının kadr potensialının səmərəli inkişafı ölkənin insan resurslarının keyfiyyətini gücləndirmək üçün, dövlətimiz tərəfindən regionların sosial-iqtisadi inkişafına böyük diqqət göstərilməklə, bir çox işlər görülmüş, iqtisadiyyatın, sənayenin, kənd təsərrüfatının, eləcə də, cəmiyyətin inkişaf edib formalaşmasında “insan faktoruna” xüsusi önəm verilmişdir.

Prof. Ş.Muradov “İnsan potensialı: əsas meyllər, reallıqlar, problemlər” kitabında yazır: “Elmin inkişafının əsas şərtlərindən biri də elmi-texniki fəaliyyətin resurslarla (malyyə, cihaz və avadanlıqlar, informasiya) təmin olunmasından və müasir tələblərə uyğun infrastrukturun yaradılmasından ibarətdir. Onu da nəzərə almaq lazımdır ki, elmi biliklərin istehsalı və mənimsənilməsi bilavasitə insan amili ilə bağlıdır və burada kadrların hazırlanması, onların kəmiyyət-keyfiyyət tərkibinin daim inkişaf etdirilib təkmilləşməsinə böyük ehtiyac vardır” (8. S.488).

Elmi kadrlar elmin inkişafında, sivilizasiyalı cəmiyyətlərin formalaşmasında, cəmiyyətin maddi, mənəvi dəyərlərinin artırılmasına təsir edən ən mühüm amillərdən biridir. Bu mənada Gəncə, Qazax və digər rayonlarda fəaliyyət göstərən ali və orta ixtisas məktəblərinin alim və işçilərinin informasiya təminatında mühüm rol oynayan təhsil kitabxanalarının xüsusi rol oynadığını qeyd etmək lazımdır.

Dövlətimizin kitabxanaların inkişafına göstərdiyi qayğı baxımından “Azərbaycan kitabxanaları XXI əsrin informasiya məkanında” (I və II cild) kitabını çox yüksək qiymətləndirmək lazımdır. Çünki, Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinin məhz birbaşa xüsusi əməyi ilə işıq üzü görmüş, dövlətimizin regionların inkişafına xüsusi fikir verməsinin təzahürü olan bu kitabda, həm yüksək ixtisaslı kitabxanaçı- bibliograflar üçün, həm tələbələr üçün, həm də müxtəlif sahələrin mütəxəssisləri üçün çox qiymətli məlumatlar var. Biz 2004-cü ildən başlayaraq, eləcə də 2000-ci illərin əvvəllərindən Azərbaycan Respublikasında kitabxana-informasiya resurslarının inkişafını izləməklə, dövlətin də qayğısının şahidi ola bilərik.

Ümumiyyətlə, Gəncə -Qazax İqtisadi rayonu üzrə aparılan təhlildən belə nəticəyə gəlmək olar ki, təbii və əmək resursları baxımından bu iqtisadi rayon böyük imkanlara malikdir.

MKS-lərin ümumi mənzərəsi bizdə belə bir fikir yaradır ki, ixtisaslı kadrların hələ də kifayət qədər olmadığı, ali qeyri-ixtisas təhsillilərin, eləcə də orta təhsillilərin isə ixtisaslı kadrlar qədər elmi biliyə yiyələnməsi bir çox çətinliklər törədir.

Ölkədə ictimai istehsal proseslərinin əsasını və subyektini təşkil edən əhalinin fiziki və zehni cəhətdən inkişaf etmiş hissəsi çoxdursa, həmin ölkə daha çox məhsuldar insan resurslarına malikdir. İnsanlar sosial idarəetmənin ən mürəkkəb obyektidir.

Gəncə -Qazax İqtisadi zonasında yerləşən MKS-lərin işçiləri üçün, Gəncədə, yaxşı olardı ki, ixtisasartırma kursları və ya metodiki mərkəz yaradılsın. Bu həm maliyyə resurslarına qənaət baxımından, həm də işçilərin peşə biliklərinə yiyələnməsinin sistemli xarakter alması baxımından əlverişli ola bilər.

Peşə - ixtisas səviyyəsinin yüksəldilməsi milli iqtisadiyyatın kadr (peşə) potensialının quruluşu və keyfiyyətinə dövlətin təsirinin artırılması, insan resurslarının ümumi və regional kompleks proqramlarının işlənməsi və həyata keçirilməsi, həmin resurslardan dolğun və səmərəli istifadə olunmasını təmin etməkdən ibarətdir (8. S.472-475).

Respublikamızda aparılan islahatların başlıca amilini ölkənin vətəndaş, intellektual və peşə potensialı təşkil edir.

Azərbaycan regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı proqramının birinci mərhələsi bu yaxınlarda başa çatmışdır. Belə ki, dövlətin qarşıya qoyduğu məsələlərin bir çoxunda köklü dəyişikliklər yaradılmış, regionların inkişafının sürətləndirilməsi, yeni sənaye obyektlərinin, yeni iş yerlərinin açılması, kitabxana – informasiya tələbatının inkişaf etdirilməsi və cəmiyyətin tələblərinə cavab verməsi baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

“Azərbaycan Respublikasında kitabxana – informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nın təsdiq edilməsi barədə Azərbaycan Respublikası Prezidenti İlham Əliyevin 6 oktyabr 2008-ci il tarixli sərəncamı bir daha göstərdi ki, informasiyalaşmış cəmiyyətdə kitabxanaların rolu danılmazdır. Bu işdə dövlət qayğısı kitabxana-informasiya fəaliyyətinin daha da inkişaf etdirilməsi, cəmiyyətin informasiya təminatının artırılması, Azərbaycan kitabxanalarının dünyanın inkişaf etmiş qabaqcıl ölkə kitabxanaları ilə bir səviyyədə durmasını təmin etmək üçün hər bir mütəxəssisin qarşısına mühüm vəzifələr qoyur.

Gəncə - Qazax İqtisadi rayonunda ali təhsilli kadrların sənayenin, kənd təsərrüfatının, eləcə də, kitabxanaların inkişaf etdirilməsində çox böyük rolu vardır. İxtisaslı kadrların yetişdirilməsi, onların elmi potensialından istifadə edilməsində özünü büruzə verir. Belə nəticəyə gəlmək olar ki, Gəncə -Qazax İqtisadi rayonundakı Mərkəzləşdirilmiş Kitabxana Sistemlərində hələ də kifayət qədər ali və orta ixtisas təhsilli kadrlar azlıq təşkil edir. Belə ki, orta hesabla 299,342 min nəfər olan Gəncə əhalisinin, təqribən 60,437 nəfəri kütləvi kitabxana oxucusudur ki, buraya məktəb kitabxanalarının da oxucu sayını əlavə etsək, 108,528 nəfər edir. Bu da əhalinin ümumi sayının təqribən 27 %-ni təşkil edir. Belə bir oxucu kütləsinə cəmi 25 nəfər ali və orta ixtisaslı kitabxanaçı – bibliograf xidmət göstərir, həmçinin ali və orta qeyri-ixtisas

təhsilli 49 nəfər kitabxanaçını da bura daxil etmək lazımdır. Belə ki, 4,341 nəfər oxucuya 1 ixtisaslı kitabxanaçı-bibliograf xidmət edir. Biz belə misalların sayını artırmağa da bilərik. Ancaq regionun ən inkişaf etmiş, iri sənaye şəhəri olan Gəncənin, təmsalında belə bir məsələni qabartmaqla, onu bildirmək istəyirəm ki, regionun digər rayonlarında belə faktlarla yenə qarşılaşacağıq. Əgər Gəncə kimi inkişaf etmiş sənaye və kənd təsərrüfatı şəhərində, belə bir vəziyyət varsa, deməli ixtisaslı kadr potensialına çox böyük ehtiyac var. Elə ona görə də, gələcəkdə BDU-nun Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində təhsil alan tələbələrin sayını artırmaqla, eləcə də orta ixtisas təhsili müəssisələrində də ixtisaslı kadrların hazırlanmasına önəm vermək lazımdır.

Bu iqtisadi rayon üzrə 1.076775 nəfər əhalinin təqribən 587.771 nəfəri kitabxana oxucularıdır ki, bu da təqribən ümumi əhalinin 30%-ni təşkil edir. Buradan aydın olur ki, iqtisadi rayon üzrə belə göstəricini qənaətbəxş hesab etmək olar. Lakin onların informasiya tələbatını ödəmək, inkişaf etmiş informasiya məkanında, elmi potensiallarını daha da gücləndirmək üçün, dövlətimizin göstərdiyi xidmətləri də xüsusi qeyd etmək lazımdır. Belə ki, “Azərbaycan Respublikasında kitabxana –informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət Proqramı”nda da göstərildiyi kimi dövlətimiz növbəti 5 ildə qarşıya həlli vacib olan bir çox məsələlər qoymuşdur. Bunlardan müasir tələblərə cavab verməyən kitabxanaların təmirini, yenilərinin tikilməsini, kitabxana-bibliografiya proseslərinin avtomatlaşdırılmasını, kitabxana fondlarının mühafizəsi və bərpasını, latın qrafikası ilə buraxılan nəşrlərin elektron daşıyıcılarına köçürülməsini, kitabxanaların beynəlxalq əlaqələr sahəsindəki fəaliyyətini, daim genişlənən informasiya axınında oxucu kontingentinin itirilməməsini, əhalinin mütləqə marağının artırılmasını, kitabxanaların maddi-texniki bazalarının möhkəmləndirilməsini, kadrların peşə hazırlığının səviyyəsinin qaldırılmasını və s. göstərmək olar.

Dövlət Proqramından görüldüyü kimi, dövlətimizin əsas məqsədi kitabxana –informasiya xidmətinin dünya standartları səviyyəsinə qaldırılmasına, əhalinin intellektual potensialının və bilik səviyyəsinin yüksəldilməsinə kömək məqsədilə, kitabxanaların modernləşdirilməsinə, kitabxana – informasiya resurslarının dünya məkanına inteqrasiyasına, kitabxana – informasiya sahəsində elmi araşdırmaların genişləndirilməsinə və s. dövlət qayğısının artırılmasıdır.

Dövlət planının həyata keçirilməsi üçün, Tədbirlər Planında Mərkəzi kitabxanaların nəzdində, əhalinin bütün təbəqələrinə pulsuz xidmət göstərən müasir informasiya texnologiyaları ilə təmin olunmuş hüquqi-informasiya mərkəzlərinin yaradılması (kitabxanaların mövcud ştat vahidləri çərçivəsində, ictimai əsaslarla), “Kitabxana fondları regionların inkişafının əsas informasiya resursu kimi” mövzusunda dəyirmi məsələlərin keçirilməsi, regionlardakı kitabxanalar arasında “Ən yaxşı ictimai internet mərkəzi”, “Ən maraqlı veb-

sayt” mövzusunda respublika müsabiqəsinin keçirilməsi, regionlarda mərkəzləşdirilmiş kitabxana sistemlərinin bazasında kitabxanaların mövcud ştat vahidləri çərçivəsində və ictimai əsaslarla informasiya mərkəzlərinin yaradılması, tabeliyindən asılı olmayaraq, (“İlin nümunəvi MKS”, “Ən yaxşı kitabxanaçı” və s.) keçirilməsi Mərkəzi kitabxanaların avtomatlaşdırılmış kitabxana-informasiya sistemi (AKİS) ilə təchiz edilməsi və s. göstərilmişdir (6.S.16-29).

Göründüyü kimi, qarşıya qoyulan problemlərin, onların həlli yollarının, dövlətin qayğısı ilə həyata keçirilməsi üçün təxirəsalınmaz tədbirlər planı hazırlanmışdır.

Gəncə - Qazax İqtisadi rayonunun kitabxana-informasiya təminatının təhlili göstərdi ki, bu iqtisadi rayon öz genişliyinə, ərazisinə görə, istərsə də elmi kadr potensialına, sənayenin və kənd təsərrüfatının inkişafına görə daim diqqət mərkəzindədir.

Əhalinin intellektual – mədəni səviyyəsinin yüksəldilməsində, kitabxanaların danılmaz rolunu qeyd etməklə yanaşı, regiondakı ixtisaslı kadrların elmi potensialının artırılması üçün, bilik səviyyəsinin daha da genişləndirilməsi üçün, yaxşı olardı ki, mühüm elmi-mədəni, sənaye mərkəzi rolunu oynayan Gəncə şəhəri MKS-sində, iqtisadi zona kitabxanalarının informasiya və metodiki mərkəzi yaradılsın. Bu mərkəzin yaradılması həm də ona görə məqsədəuyğundur ki, iqtisadi zonadan paytaxta gəlib getməklə vaxt itkisinin qarşısı alınmaqla, bu iqtisadi rayonda yerləşən MKS-lərin işçiləri bir-biri ilə təcrübə mübadiləsi edə bilsinlər. Qabaqcıl təcrübədən istifadə etməklə iqtisadi rayonun, həm elmi mədəni səviyyəsinin inkişafına, həm də regionun dünyanın inkişaf etmiş kitabxanaları ilə birbaşa əlaqəsinin yaranmasına nail olmaq olar.

Kitabxana-informasiya keyfiyyətinin yaxşılaşdırılmasında, qlobal miqyasda informasiyanın genişliyini və daim inkişaf edərək yeniləşdiyini nəzərə alsaq, Azərbaycanda da yaxın gələcəkdə dünya standartlarına cavab verə biləcək kitabxanaların yaranmasından və inkişaf etməsindən danışıla biləcəyik. Bu da Müstəqil Azərbaycan dövlətinin kitabxana-informasiya fəaliyyətinə dair siyasətinin ardıcıl olaraq davam etməsi yolu ilə mümkündür.

CƏDVƏL 1

**GƏNCƏ - QAZAX İQTİSADI RAYONUNDAKI KÜTLƏVİ KİTABXANALAR,
MƏKTƏBLƏR,
ONLARDA OXUYAN ŞAĞİRDLƏRİN SAYI**

İnzibati rayonlar	Kütləvi kitabxanaların sayı (ədədlə)			Onlarda olan kitab fondu (min nüsxə ilə)			Gündüz ümumtəhsil məktəbləri			Onlarda oxuyan şagirdlərin sayı		
	1995	1998	2001	1995	1998	2001	1995	1998	2001	1995	1998	2001
Qazax	62	60	55	545,2	549,0	521,5	47	47	47	15601	16817	17239
Ağstafa	50	49	49	393,3	388,3	386,5	39	39	39	14423	15452	15592
Tovuz	88	79	79	681,0	661,3	646,5	84	85	85	27565	29681	30543
Gədəbəy	110	110	109	500,2	515,0	515,0	85	85	85	15858	16838	16736
Şəmkir	99	97	96	587,8	588,6	588,7	87	83	84	34553	38094	39126
Daşkəsən	59	58	58	437,9	436,6	436,5	48	49	49	6299	6414	6290
Göygöl	50	50	50	337,0	332,2	330,9	49	50	49	10718	11519	11248
Samux	33	34	34	225,8	226,8	227,1	32	32	34	9450	10164	10886
Goranboy	136	108	108	628,0	539,9	529,3	76	76	77	17945	19155	19747
Gəncə	27	27	27	486,3	488,2	492,5	48	48	48	48766	49324	48091
Cəmi	714	672	665	4822,5	4725,2	4674,5	595	594	597	201178	213458	215498

CƏDVƏL 2

**GƏNCƏ - QAZAX İQTİSADİ RAYONUNUN MƏRKƏZLƏŞDİRİLMİŞ KİTABXANA
SİSTEMLƏRİ VƏ KİTABXANALARI**

№	MKS - lər	Yaranmış il	Kitabxana fondu	Əhalisi	Oxucuların sayı	İnternetdə istifadə edilənlər	Filialların sayı	Kitabxanalarda işləyənlərin sayı	Ali ixtisas təhsilli işçilər	Ali qeyri-ixtisas təhsilli işçilər	Orta ixtisas təhsilli işçilər	Orta qeyri-ixtisas təhsilli işçilər	Orta təhsilli işçilər	Texniki işçilər
1	Qazax rayon MKS	1980-ci il	541.100	81015	39700	-	52	128	22	15	58	18	18	15
2	Ağstafa rayon MKS	1990-ci il	391007	73944	35498	-	49	117	21	3	44	-	40	9
3	Tovuz rayon MKS	1925-ci il	652802	142854	501590	-	77	201	14	-	1	56	46	82
4	Gəbəlibay rayon MKS	1932-ci il	509300	86193	298000	-	109	221	2	6	25	-	80	108
5	Şamkir rayon MKS	1932-ci il	557840	173401	710500	-	95	171	12	-	46	-	71	44
6	Daşkasan rayon MKS	1982-ci il	450000	30418	13000	-	59	142	2	-	1	-	80	59
7	Göygöl rayon MKS	1962-ci il	321815	53266	249000	-	48	122	4	4	-	24	34	54
8	Sarıx rayon MKS	1992-ci il	242439	49697	173790	-	32	98	1	5	-	3	48	41
9	Goranboy rayon MKS	1978-ci il	557215	86645	298500	-	96	225	9	4	21	5	86	100
10	Gəncə şəhər MKS	1976-ci il	500000	299342	604370	10	27	139	11	35	14	14	25	39
11	Cami	-	47,232518	1,076775	372,273	10	644	1564	98	72	210	120	528	551

1. *Azərbaycan kitabxanaları XXI əsrin informasiya məkanında. I və II c.-Azərbaycan Respublikası Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi.- Bakı: Nurlar, 2007.- 820 s.*
2. *“Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı” (2004-2008-ci illər)// Azərbaycan.- 2004.- 11 fevral.*
3. *“Azərbaycan Respublikasında kitabxana informasiya sahəsinin 2008-2013-cü illərdə inkişafı üzrə Dövlət proqramı” // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi- nəzəri, metodiki və təcrübi jurnal.- 2008.- №2.- S.6-29*
4. *Azərbaycanda kitabxanaların fəaliyyətinin yaxşılaşdırılması haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı // Azərbaycan.- 2007.- 21 aprel.*
5. *Xələfov A.A. İnformasiya cəmiyyətinin formalaşmasında kitabxanaların vəzifələri // Kitabxanaşünaslıq və bibliografiya: elmi-nəzəri, metodiki və təcrübi jurnal.- 2005.- №2.- S.10.*
6. *İsmayılov X.İ., İsmayılov N.İ. “Azərbaycan Respublikası regionlarının sosial-iqtisadi inkişafı Dövlət Proqramı”nın bibliografik informasiya təminatı // Humanitar elmlərin öyrənilməsinin aktual problemləri:ali məktəblərarası elmi məqalələr məcmuəsi.-Bur.7.-Bakı: Mütərcim, 2007.- S. 318-320.*
7. *Məmmədov. Z.S. Regionlarının iqtisadi inkişaf problemləri. – B.:Elm, 2007.- 465s.*
8. *Muradov Ş. M. İnsan potensialı: əsas meyllər, reallıqlar, problemlər.-B.: Elm, 2004.-660s.*
9. *Müstəqil Azərbaycan 10 il.-B.:Səda, 2001.-698 s.*
10. *Шуммон. Р. Роль и предназначение библиотек//Библиотечная столица.-2004.-№12 (26).-С.3*
11. *Всемирный саммит по информационному обществу. СПб,2004.-С.125*

**Х. И.ИСМАИЛОВ
Н. И.ИСМАИЛОВ
И.З.БАЙРАМОВА**

**НЕКОТОРЫЕ ЗАМЕТКИ РАЗВИТИЕ БИБЛИОТЕЧНО-
ИНФОРМАЦИОННЫХ РЕСУРСОВ В РЕГИОНАХ
АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ РЕСПУБЛИКИ (В ПРИМЕРЕ
ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЙОНА ГЯНДЖА-КАЗАХ)**

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о развитии Централизованной Библиотечной Системы (ЦБС) во втором большом регионе Азербайджанской Республики – в экономическом районе Гянджа-Казак, проявление заботы государства в этой области, о роли обеспечения в повышение интеллектуально-культурного развития населения

**Kh.I.ISMAILOV
N.I. ISMAILOV
I.Z.BAYRAMOVA**

**SOME PROBLEMS OF DEVELOPMENT OF LIBRARY-
INFORMATION RESOURCES OF REGIONS OF AZERBAIJAN
REPUBLIC (ON A MODEL OF GANJA-KAZAKH ECONOMIC
REGION)**

SUMMARY

This Article deals with development of Centralized Library Systems (CLS) of Ganja-Gazakh Economical region – the second largest region of Azerbaijan Republic, concern for this field provided by our government and the role of library – information supply in increasing intellectual and cultural level of population.